

WELLIÑ PACIFICO

Sistemas

Ciencia

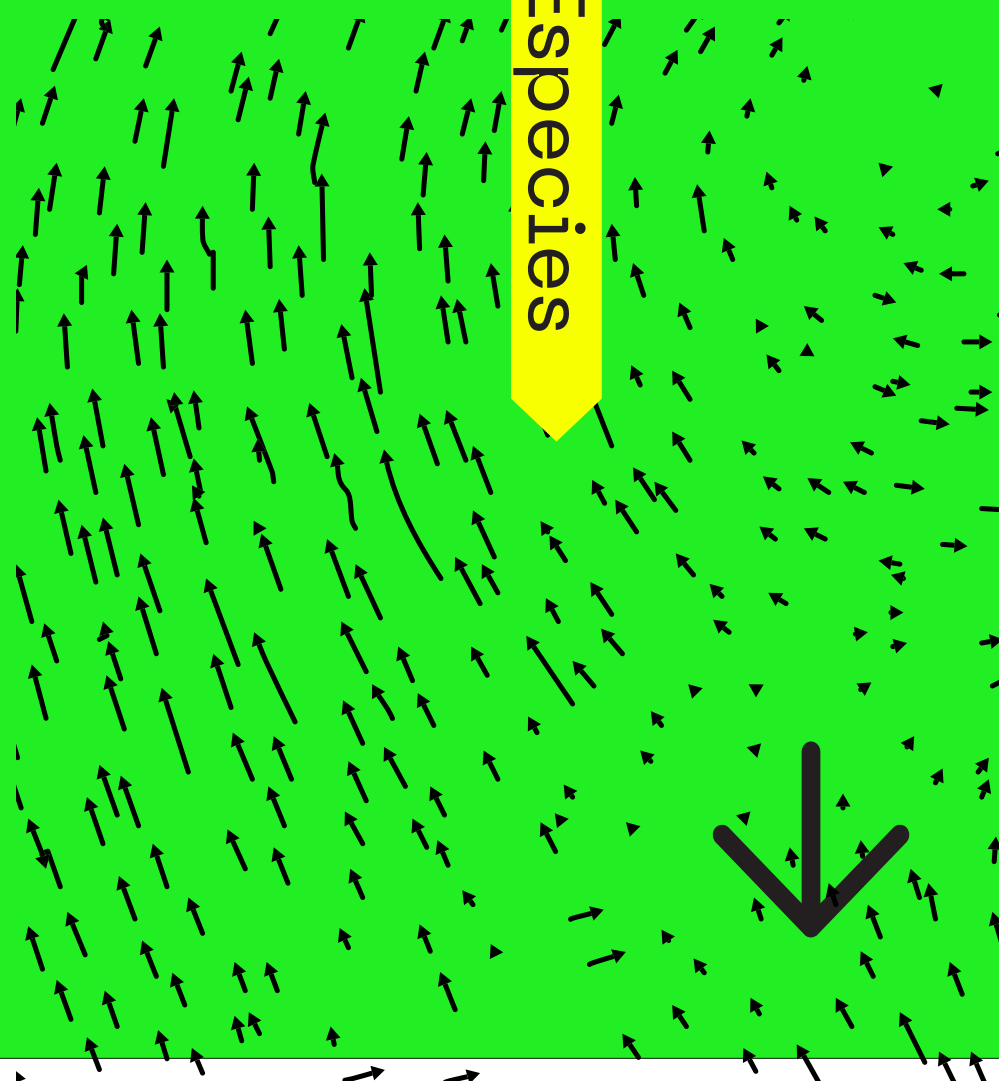

Climas

Naturaleza

Especies

Feytachi pegelwe, zatulu Pablo Brugnoli ka Jorge Godoy, entuy zugu itxofillmogenmew ñi Kuifi kimün ka kolotun küzaw, zeumalu kiñe chinkowe chew ñi txawuluwal entualu ñi kakeumechi güttxam kizuke nielo ñi kimün gen mawiza mew.

Mapu Küzaw feipinienmu kiñeke pünontun, kiñe amun txekanmew kom inchiñ zeumayafuiñ. Feytachi amuntxekan mew, müleay rarakün, Azentun ka zugun taiñ kiñewual:

nor zugumu, chi antü, chemkün, kintun ka itxofill mogen Fey kiñeke kımün.

Feyegünmu pepi llituaiñ taiñ amuntxekayal, kimkantualu chi rüpümew ka misawuaiñ taiñ kuifike kimün ñi txipalentun mew.

Une yemay, zewmayan ñi kutama rumeal chi kuifike eltukawe mew”, wellin chew taiñ pepi peal chi wirin chi pu kagelu kimtufe ka kimaiñ kisuegün ñi txekamun. Feley Taiñ kutama, txipaiñ txekayal, taiñ peal kiñe füttxa welliñ nielo ñi üy “feula kımün”

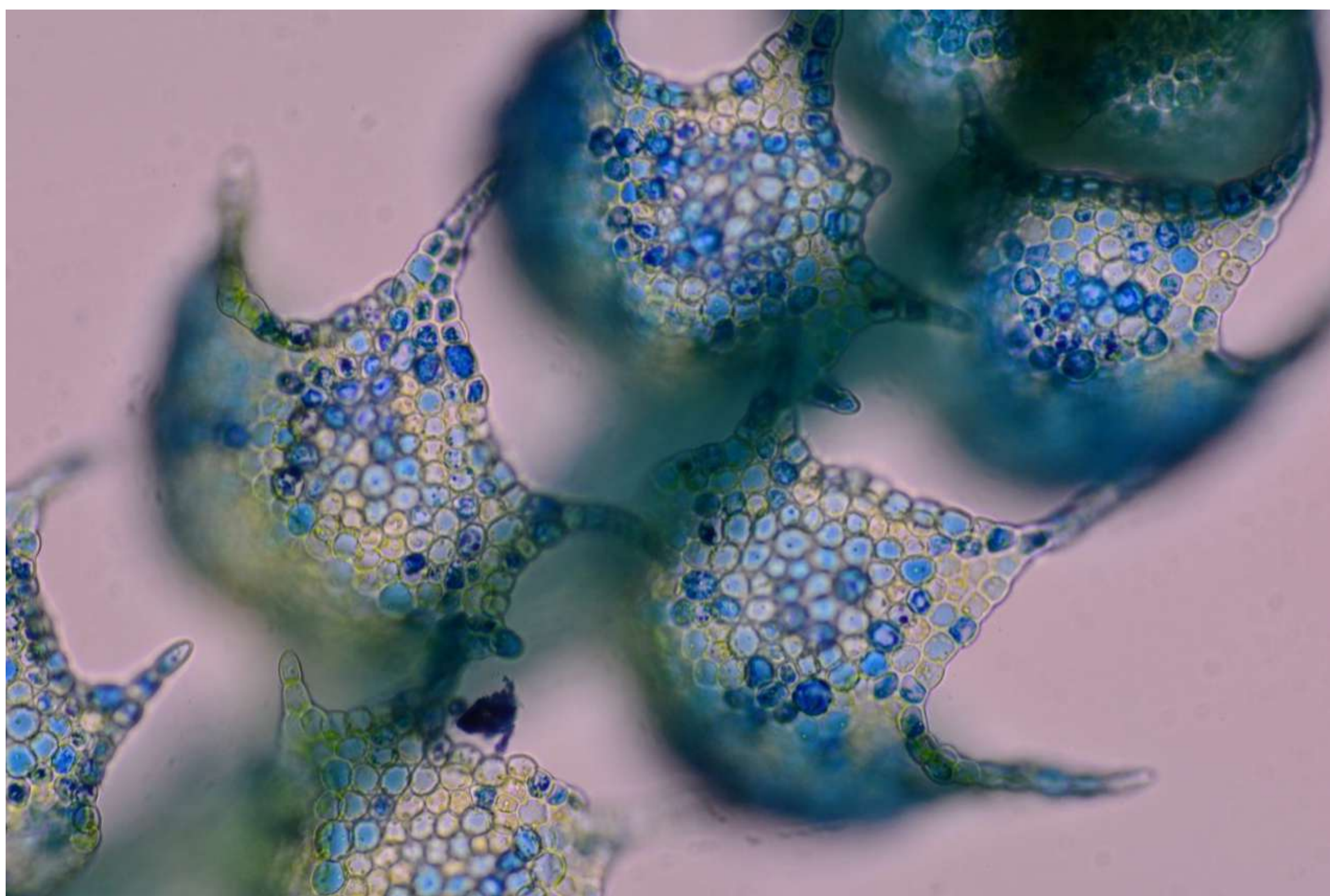

Feytamew, kom amuntxekan reke, kim tukun ñi chumkey kiñe we lof mew. azkintufiñ chi itxofillmogen, aykütuiñ kakeumechi lulul fey ramtuiñ. chumtepu akuy chi antü taiñ wüñoal, kom Amulaiñ taiñ rakizuam ka weñankün taiñ keyuatew tukual zugun mew ka gütksamkayal. Fey may chi elzugun chi gütksam mew” kiñe welliñ chew ñi rakizuamal kom inchiñ pepi anüal taiñ ürkütual, gütksamkawual chi zugu rupalu rüpümew ka aykütual kakeumechi zugu. Feula llitualmi chi txekan amun, feipiayu tami azkonal chi pu küzaw mew, azentun ka wirikan pegel-lelu feymu.

Eluwaiñ kiñe zuam ñi pelontual ka azkonal taiñ fiyantü mogen feytachi welliñ mew. Feytachi Pegelwe ñi kiñe azrakizuam taiñ rakizuamal chi gen Mawiza mew.

RAKIZUAMAL ÑI GEN MAWIZA MEW
GÜTXAMKAYAL CHI GEN MAWIZA EGU
MOGELEAL FEYMU MAWIZANTUNMEW

© Juan Larraín, kuñiutufe Chile. Feytachi Azentun pegeley chi pichipe kalmiñ.

Rumel mogen mew, kimmelkegeiñ chi pu mogen che ñi uzalen chi gen pu mawiza mew ka Oymatukeiñ taiñ nial azmogen ka kuñiutuneafel mürwen kisuengu. Chi mapu küzaumew Kimkeiñ kakeumechi zugun ka rakizuam, azkintun rakizumew kiñe weza zugun. Welu ¿pepi inkalayafiñ chi gen mawizantu? Fey, kimfaluwaiñ, aykütuaafel ka zuamtual chew ñi mülen nietuaafel, kiñe inchiñ taiñ zugun mew, taiñ koneltualu kizu mew.

© Nicolás Piwonka. Azentun entulo chi wentxu kiñe
genkawunmew chi txawun chillkatupeyem “ kintun zugu chile.

**Chi mawiza mogen nümütugekey,
aykütugekey, nügekey... yamgekey.**

**KAKEUMECHI LOG MEW / NORZUGUNMEW
WALLMAPUPLE/ KUIFIKE ZUGUN KA
WALLPA MOGEN.**

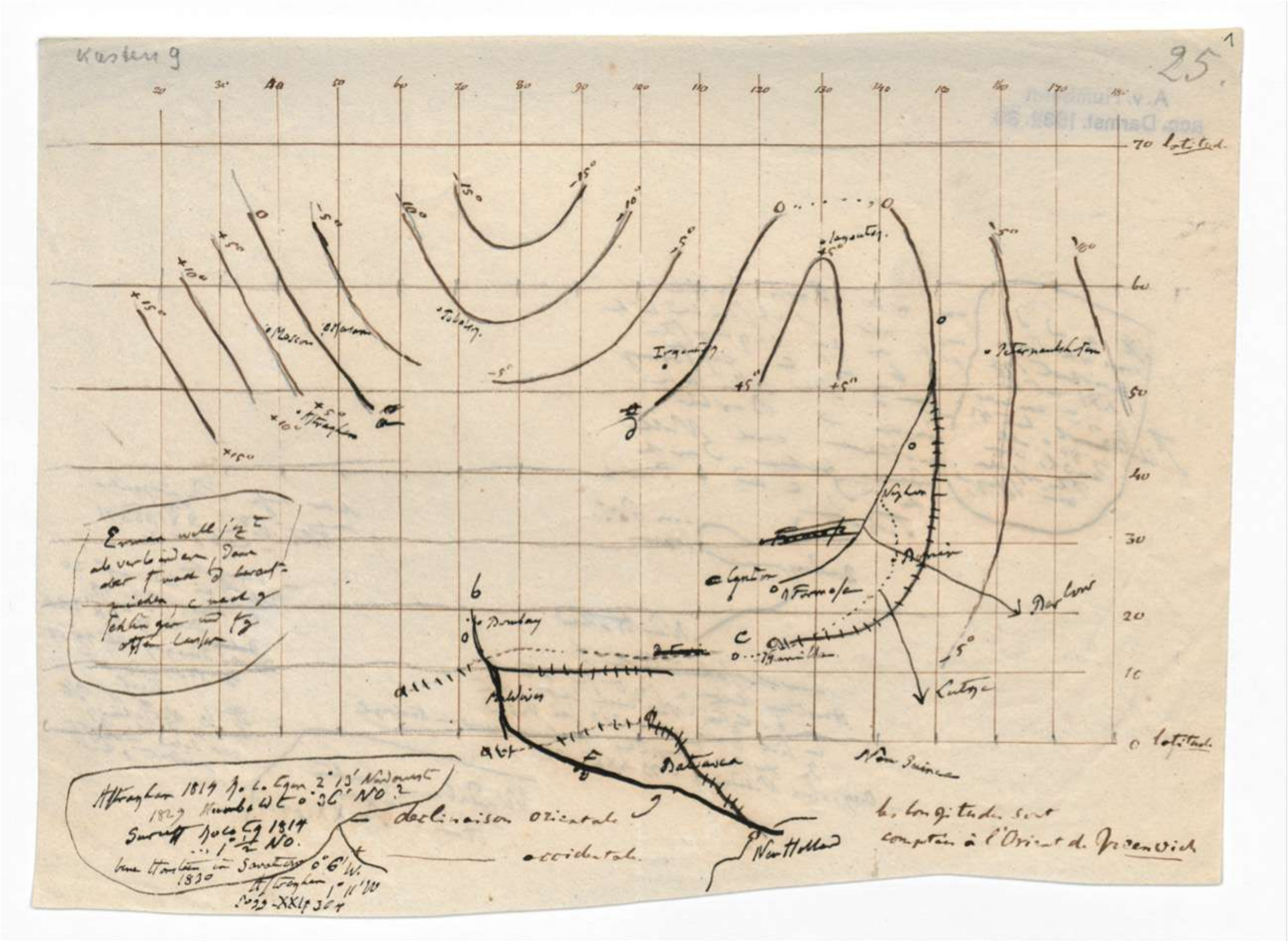

Müley taiñ ruka mew, kuifike zugu, inchiñ taiñ pu kalülmew.

Mülenagpuaiñ ponwito chi mawizantu mew ka txekayaiñ taiñ feula.

Wiñorakizuamaiñ kiñe fütxa txekan amun mew inchiñ ñi chegen kizulelaiñ feytachi Lof chew taiñ mogelenmu, welu inchiñ geiñ zoy kutxankapiukefiñ. Tukulpaneafiñ feychi pu mapu chew ñi kimün, we zugun tukulpagekey: chumgechi ñi peal, rakizuamal, chi pekanka kutxan, txufefal reke Küpa kima-al zugu.

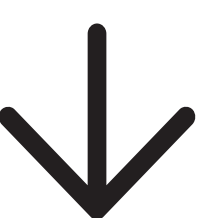
Küwüwirin chi lawentuchefe Alexander von Humboldt zeumalu kiñeke ñi txekan amun mew chi América Latina ple ragiñentu chi kamel mari pura.

Chi MAWIZANTU

Chi mawiza mogen negümugkey, newen, kütخال, txufken, fitxun. Kiñekenmu pünafegekey, kakelu re pelon, chi mawizantu niey kizu ñi kimün, kamapu kam inafül waria mew. ¿rakizuamkefuymi tami mogen mew chi pu aliwen? feytachi pu mogen zugugkeygün, nieygün weniwen ka wieychakeygün ka keyugkeygün, kutxankeygün. ¿kimkeymi ñi nien kuifike mogen, nieygün zuam ka zuamtugekeygün kiñeke txoy zoy kuse wallantu mapumew.

¿LAGÜMAFUymi KIÑE ALIWEN?

Chi pu pirú rupakeygün

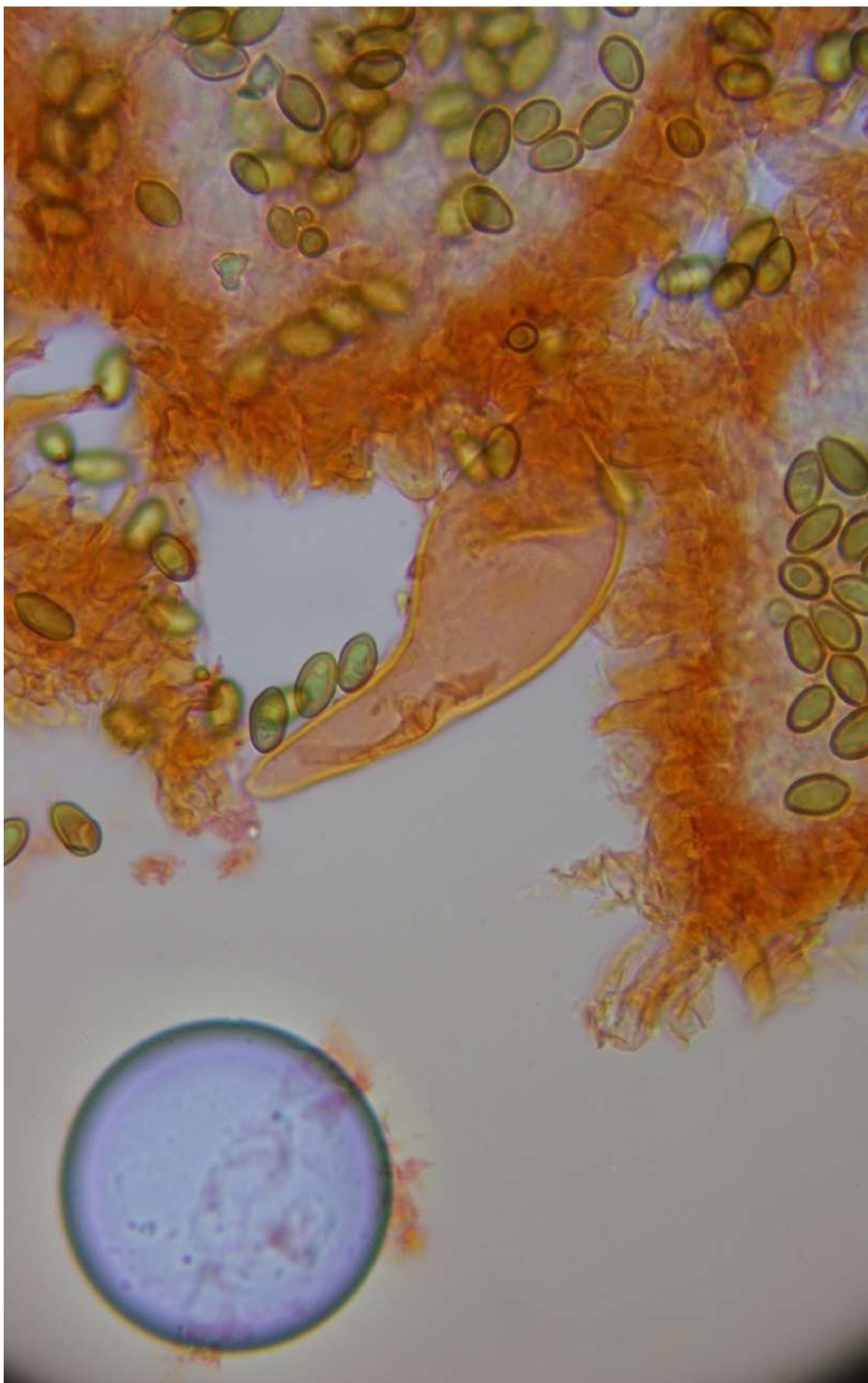
LChi pu pirú chumkarume niekelaygün küme küpan. Feypigekey wezake kutxan mogelelu ragi che nielo mogen ka chi pu lalelu; welu pewfalugkelay weza kutxan reke, feypifalay elugekelay chi Üytun mogen mew, chi unenke txoy mogen che mew. Mogekey kayu kam epu mari meli txoy antü, welu fentxen newen nielu ñi choyüal, chi txokiñ rumel we tukey, fentxen choyükey chi chemkün nielo mogen.

“iney rume mogelekelay komple;
Kom mogelekeiñ kiñeke txokiñple
Chem rume kom txawulekelay;
Kom txawuluglekey chemkünmew”

Donna Haraway

**Chi anümka - del griego kryptos,
elkay - feychi kümün kimnelu ka
chillkatukelu chumgechi ñi mogeken
chi pu likeñe, pike, kalmiñ ka
pünapüna.**

Pablo Sandoval, kalmiñ che chileno.

Feytachi Azentun pegeli chi pichike feyentun kalmiñ.

Chi kutxankawun Itxofillmogen mew ñi inkayal rüf pewkemew

Entunmu ñi gütxam chi UNESCO (wirintukun wallantumapumew ciencias sociales, epu waranka mari küla txipantu mew) chi pu mantalelu ka chi rulpalu chi kakeumechi are komple gelafuy: chi lof che zoy nienolu zoy kutxantukey feytachi wezake zuamew. Chi pu pichike mapu küzafe ka nielo kullin feychi pu che may kutxan tukey ñi mogen, nienonmu ko chi pu lof che mülelu lelfünmew fey may küzaw tukeygün nial lif ko; chi pu reñmawen nienolu unen Zuamtun mogelelu chew ñi kuñiutulen itxofill ilazkün. Chi wezake mogen mülelu ragiñentu mew zoy epu ragiñ feley: chi pu zoy pozümkelu nükelaygün wezake zugu chi welulkan chi feychi kimün mew.

¿INEY AM POZÜMI CHI LEUFÜ LOA?

¿INEY KUTXANTUN PIWKWLEYGÜN NIENOLU KO?

¿INKAGEKEY FEYTACHI LEUFÜ?

¿CHUMGECHI TXEMOTUAFUY?

Kiñe Itxofillmogen

Chi Itxofill mogen zeumagelu kiñe txokiñ mogen mew chew ñi mülenmu cheu ñi gütksamkawual egün üytugekey kakeumechi mogen. Ponwito feychi pu mogen muleygün chi pu chemkün ka kizu, chi pu che reke, nieygün newen ñi txemal kakelu mogen mew weke mogen. Azkintuaiñ chi kakeumechi mogen mülelu feytachi pegelwe mew ka lleafiñ chi mawizantu mew Peafiñ feytachi azentun re pünantukulu reke, rüf mülelu kiñe azentun pegepeyem, ñi Tukugeal kakeumechi txokiñ zugualu. Rakizuamaiñ chi txoy mogen mew feytachi kakeumechi mogen feytachi pu lelfün, pepi niafuy chi Itxofillmogen kakeumechi mogen kimün. Mapu mew ka chi mogelerpulu kutxankan piukemu, feymu zewma kümewelay chi mogen chi pu kakeumechi Itxofillmogen.

**Chi ñuküftun lan chi ziumeñ ka chi
weza zugu ñi lof mew entuy chi
kewatun zoy ponwitu: chumgechi ni
txawulugken ñi mogen chi ziumeñ
inche taiñ mogen mew.**

The Dead Bee Portraits, küzawi chi zomo neozelandesa Anne Noble. Ñi ulzugun chi pu ziumeñ ragiñiuley chi feula mülen zugu feytachi pu iziki mulenmu wezake zugu chi itxofillmogen mew petu lagümlu.

Chi Küme Mogen

Chi küme mogen, müley ñi küme feleal keyuwunmu, amulnelu ñi kimün chi pu ina txem, chi küme mogen Feypigekey chi feyentunmew.

Chi pu kuifike che, kizu ñi kuifike kimün mew ka ñi feula mogen, feypikefuygün chumgechi ñi zewmageafel kiñeke kamel, kiñe kimún wellinmew, kiñe txawun mew, kiñe chillkatun chem tañi pegeafel, ka ñi chumgechi txawulugken chi itxfillmogen mew.

**KAKEUMECHI MOGEN KIMNELU KAKE
TXOKIÑ RAKIZUAM, WAMÜN KA ÑI FELEN.**

“Akuy chi pukem küpalney mawun wenche külchafalu mapu ñi llitual weke pewma ka tukukan müllefule ñi küpa fentxen niaelu weza zuamtunelu chi mapu mew, küme txokigelay awukagekey chi mapu, müley ñi chollitual chi pu azmatun mawizantu ñi küme femal chi pu mantalelu chi iltxofillmogen mew ka Femgechimu mogekonleay chi ko: chi pu leufü, chi pu txomü, chi pu lawen, pu üñüm, pu rayen, pu aliwen, pu anümka, pu lzike, pu kulliñ, pu che; feypimekegün chi papay/ kuifike che. Gelay wezake rakizuam taiñ ñuke mapu mew, kimnelo ñi chumlepen fellentun/ ñi kuifike tukulpan feypimekeygün. Chumgeafuy re tukulpameketufiñ, tukulpayal, ñi pelletual chi küpalechi antü. Feypin tukual taiñ feypin/ feypin/ ka taiñ feypial.”

Elicura Chihuailaf, Mapuche wirife.

#20_Fog Oasis, Alto Patache, Atacama Desert, Chile, 2013

Epu waranka mari küla, Azentun kiñe txomü chi desierto de Atacama, entuy chi azentu chi zomo suiza-francesa Hélène Binet.

TXEKAYAIÑ KA PEWFALUWAIÑ
PONWITO ITXOFILL MOGEN
TXEKAYAIÑ FEULA.

TRABAJO
DE
CAMPO
FIELD
WORKS

WWW.CCLM.CL

CENTRO

CULTURAL

LA MONEDA

